

Список використаних джерел:

1. Конституція України, Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (Редакція станом на 01.01.2021). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 01.12.2025).
2. Тупицький О. Сучасні виклики правам і свободам людини: загальноєвропейський та український аспекти /Вісник Конституційного Суду України, №5, 2020року.С.102-106.
3. Звіт Управління Верховного комісара ООН з прав людини та [Human Rights Watch](#).- 2025р.

Кісіль Марія Олексіївна,

здобувач ступеня вищої освіти бакалавра
Навчально-наукового інституту права
та психології

Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Тригубенко Галина Василівна,

доцент кафедри конституційного права
Навчально-наукового інституту права та
психології

Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент

ПРАВО ЛЮДИНИ НА БЕЗПЕЧНЕ ДЛЯ ЖИТТЯ І ЗДОРОВ'Я ДОВКІЛЛЯ

Право людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля є однією з ключових складових сучасної системи прав людини, адже без якісного природного середовища неможливі ні забезпечення здоров'я населення, ні стабільний розвиток суспільства. Зростання екологічних загроз — забруднення повітря й води, зміна клімату, техногенні аварії та наслідки воєнних дій — перетворює проблему забезпечення цього права на надзвичайно актуальну для України, де екологічна ситуація вимагає ефективного правового регулювання та дієвих державних гарантій.

Значення цього права полягає в забезпеченні мінімально необхідних умов для життя людини, у формуванні відповідальної екологічної поведінки громадян та у зміцненні демократичних механізмів контролю за станом довкілля. Реалізація права на безпечне довкілля є передумовою сталого розвитку держави й захисту інтересів майбутніх поколінь.

Право громадян на безпечне для життя і здоров'я довкілля — це закріплена Конституцією України і забезпечена державою можливість суб'єкта проживати в середовищі, яке не спричиняє шкоду здоров'ю, користуватися для задоволення своїх життєво необхідних потреб безпечними природними

благами, вимагати від держави, а також інших фізичних і юридичних осіб забезпечення екологічної безпеки, а у випадку їх порушення звертатися за захистом порушеного права до компетентних органів.

У статті 50 Конституції України зазначено: кожен має право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди. Кожному гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення. Така інформація ніким не може бути засекречена [1].

Перелік екологічних прав громадян України закріплені у статті 9 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища», а саме: безпечне для життя та здоров'я навколишнє природне середовище; участь в обговоренні та внесення пропозицій до проєктів нормативно-правових актів, матеріалів щодо розміщення, будівництва і реконструкції об'єктів, які можуть негативно впливати на стан навколишнього природного середовища, внесення пропозицій до органів державної влади та органів місцевого самоврядування, юридичних осіб, що беруть участь в прийнятті рішень з цих питань; участь в розробці та здійсненні заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, раціонального і комплексного використання природних ресурсів; здійснення загального і спеціального використання природних ресурсів; об'єднання в громадські природоохоронні формування; вільний доступ до інформації про стан навколишнього природного середовища (екологічна інформація) та вільне отримання, використання, поширення та зберігання такої інформації, за винятком обмежень, встановлених законом; участь у громадських обговореннях з питань впливу планованої діяльності на довкілля; одержання екологічної освіти; подання до суду позовів до державних органів, підприємств, установ, організацій і громадян про відшкодування шкоди, заподіяної їх здоров'ю та майну внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище; оскарження у судовому порядку рішень, дій або бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб щодо порушення екологічних прав громадян у порядку, передбаченому законом; участь у процесі здійснення стратегічної екологічної оцінки. Законами України можуть бути визначені й інші екологічні права громадян [2].

Україна гарантує своїм громадянам реалізацію екологічних прав, наданих їм законодавством. Місцеві ради, органи державної влади в галузі охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів зобов'язані подавати всебічну допомогу громадянам у здійсненні природоохоронної діяльності, враховувати їх пропозиції щодо поліпшення стану навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів, залучати громадян до участі у вирішенні питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів [2].

Важливим міжнародним документом, який визначає стандарти забезпечення екологічних прав людини, є Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень і доступ до правосуддя з питань довкілля (Орхуська конвенція, 1998 р.). Вона була підписана Україною 25 червня 1998 року, ратифікована у 1999 році та набула чинності для нашої держави 30 жовтня 2001 року. Конвенція базується на ключових міжнародно-правових актах — Стокгольмській декларації 1972 року, Ріо-де-Жанейрській декларації 1992 року, Всесвітній хартії природи, Європейській хартії про навколишнє середовище та охорону здоров'я, що підкреслює її глобальне значення та спадковість міжнародних екологічних стандартів.

Орхуська конвенція визнає, що право людини на життя, здоров'я та добробут нерозривно пов'язане зі станом довкілля, а його охорона — передумова реалізації основних прав і свобод. Документ підкреслює обов'язок кожного — як окремих осіб, так і громадськості в цілому — захищати та покращувати навколишнє середовище для нинішніх і майбутніх поколінь. Конвенція закладає принцип, що ефективна охорона довкілля неможлива без активної участі суспільства та прозорості державних процесів.

Згідно з міжнародними стандартами, встановленими Конвенцією, держави повинні гарантувати три фундаментальні екологічні права:

а) право на доступ до екологічної інформації, що включає дані про стан довкілля, ризики для здоров'я, діяльність, яка може негативно впливати на природу;

б) право громадськості на участь у процесі ухвалення рішень, що можуть впливати на навколишнє середовище;

в) право на доступ до правосуддя у випадках порушення екологічних прав чи процедур.

Ці механізми формують міжнародний стандарт екологічної демократії, забезпечуючи відкритість, підзвітність державних органів та реальну можливість громадян впливати на рішення, що визначають якість довкілля [3].

Реалізація екологічних прав в Україні забезпечується комплексом практичних механізмів, які дають людині можливість знати, впливати та захищати свої інтереси у сфері довкілля. Центральне місце займає процедура оцінки впливу на довкілля (ОВД) та відкриті екологічні реєстри, що дозволяють громадськості ознайомлюватися із планованою діяльністю, стежити за станом довкілля та подавати зауваження до проєктів, які можуть становити екологічну загрозу. Значну роль відіграє діяльність екологічних організацій, що здійснюють громадський контроль, проводять моніторинг, виявляють порушення та ініціюють перевірки. Захист прав громадян настає і в разі подання скарг або позовів щодо шкоди, завданої їхньому здоров'ю чи майну через забруднення, порушення процедур або приховування екологічної інформації. У цьому процесі ключовими суб'єктами є суди, Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України і Державна екологічна інспекція України, які проводять перевірки, контролюють виконання

природоохоронних вимог, видають і скасовують екологічні дозволи, застосовують штрафи та забезпечують відшкодування збитків. Важливою складовою реалізації є також екологічна освіта і культура, що формують у громадян екологічну свідомість і здатність ефективно відстоювати свої права.

Вплив війни на реалізацію екологічних прав в Україні є надзвичайно руйнівним, оскільки бойові дії породжують масштабні загрози для довкілля, здоров'я та життя людей. Особливо показовим прикладом є підрив Каховської гідроелектростанції (КГЕС), що спричинив одну з найбільших техногенно-екологічних катастроф у Європі за десятиліття: затоплення населених пунктів, масове знищення флори й фауни, забруднення води, ґрунтів та створення довгострокових ризиків для здоров'я населення. Окрім цього, ворог систематично застосовує заборонені або небезпечні види боєприпасів, які викликають масштабні пожежі, вигорання ґрунтів і важкі хімічні ураження. Потрапляння хімічно небезпечних речовин у повітря, воду та ґрунт створює тривалі ризики для екосистем і людей. Значні території стають замінованими чи забрудненими, що унеможлиблює моніторинг, очищення та фіксацію екологічних злочинів. Водночас Україна активно документує екологічні наслідки агресії для подальшого міжнародного притягнення винних до відповідальності та відшкодування шкоди, посилює взаємодію державних органів, науковців і громадських екологічних організацій. Воєнні події показали, що право на безпечне довкілля — це не лише екологічна, а й критично важлива складова національної безпеки.

Таким чином, право людини на безпечне для життя і здоров'я довкілля є фундаментальною складовою системи прав і свобод, що забезпечує здорове і стабільне життя суспільства. В Україні його реалізація гарантується на конституційному рівні та підтримується спеціальним законодавством, зокрема через механізми доступу до екологічної інформації, участі громадськості у прийнятті рішень, контроль діяльності підприємств та органів влади, судовий захист та розвиток екологічної освіти. Війна значно ускладнила практичну реалізацію цих прав, створивши масштабні екологічні загрози — руйнування інфраструктури, забруднення територій, застосування небезпечних боєприпасів. Водночас законодавство та міжнародні стандарти дозволяють документувати ці порушення, притягати винних до відповідальності та відшкодовувати завдану шкоду. Це підкреслює, що ефективне правове регулювання, активна громадська участь і робота державних органів є критично важливими для захисту довкілля та забезпечення добробуту нинішніх і майбутніх поколінь.

Список використаних джерел:

1. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text> (дата звернення: 03.12.2025)

2. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25 червня 1991 р. № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 03.12.2025)

3. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція): Конвенція від 25 червня 1998 р. № 994_015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text (дата звернення: 03.12.2025)

Колпак Олеся Русланівна,

здобувачка ступеня вищої освіти бакалавра Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ

Науковий керівник:

Куртакова Ганна Олександрівна

доцент кафедри конституційного права Навчально-наукового інституту права та психології Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук

ОСУЧАСНЕННЯ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ: РОЛЬ ПОЛІЦІЇ У ЗАХИСТІ ПРАВ ЛЮДИНИ

У тезах розглянуто ключові аспекти трансформації діяльності Національної поліції України в контексті забезпечення прав і свобод людини. Проаналізовано перехід від каральної до сервісної моделі, впровадження новітніх технологій (система «Custody Records») та особливості роботи поліції в умовах воєнного стану.

Сучасний етап розвитку української державності, що характеризується євроінтеграційними процесами та одночасною необхідністю протистояти збройній агресії, висуває нові вимоги до правоохоронної системи. Ключовим індикатором ефективності правозастосування у демократичному суспільстві є стан дотримання прав людини. У цьому контексті роль Національної поліції України трансформується з інструменту примусу в інститут, головною метою якого є служіння суспільству та захист невід'ємних прав особи.

Осучаснення правозастосування передбачає насамперед зміну парадигми мислення правоохоронця. Стаття 3 Конституції України визначає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність найвищою соціальною цінністю. Відповідно, діяльність поліції має базуватися на принципах верховенства права, законності та пропорційності втручання у приватне життя. Це вимагає відходу від